

הלכות קריאת שמע

נח דיני קריאת שמע ובכוחותיה, ובו ד' סעיפים:

א (א) זמן קריאת שמע של שתיית *משירא את חברו (ב) הגגיל עמו קצת ברחוק ארבע אמות ויבירו. *זמן קריאת שמע (ג) עד סוף (ד) שלש (ה) שעות (ו) שהוא רביעי היום. *וימצוה מן המבחר לקרוא בנתיקין (פרוש, תלמידים, ורש"י פרש, אנשים צנונים ומחזירים המצות) (ז) שתיית מכוונים לקרוא קצת קדם (ח) הגגיל החמה (פרוש, קריאת החמה, כמו 'הגגיל הרמונים'), כדי שישנים קריאת שמע ובכוחותיה עם הגגיל החמה ויסמך התפלה מיד בהגגיל החמה. יומי שיוכל לכוון לעשות כן, שקרו מרבה (ח) מאד: הגה שעור הגגיל החמה הוא *כמו

א ברכות ט ואחרים
ב שם וכו' והושע
ג שם ד שם

שערי תשובה

[ב] שעות. עכ"ט. וזמן בשאגת ארנה סי' ה' שהארץ בטרפתו והעלה גסים ודע שלש שעות היום ועד בכלל שהוא עד סוף ג' שעות והיום שעות זמניות

באר הגולה

נשמע הקול לאחרים וזמן גם הם בכו, בנדיא יחיד השומע להקלע שפרכים אסור לו לענות עמם בכו, שגם הם ענו שלא כדון בין שלא שמעו על-כפיהם תשעה מהמבחר עצמו. והוא כנתיקין אברהם בזה ששם: ואם הש"ץ אסור בלחש, ורצה לומר, שעומד אצל הש"ץ ורואה שהש"ץ אומר בלחש ומשער שבנדיא לא שמעו תשעה אנשים רק אינה יחידים ועל-ינם נשמע להקלע, על-כן לא יאנה אחרים רק אמן לכלי עלמא, ובכרו זה נכשילין בעונותיהם הכבים הרבה אנשים שפרכים על התורה בלחש, שאין שומעין ממנו רק אנשים הסמוכין לו העומדים על הבימה, ועל-ידיה נשמע למרחוק להקלע וענין "ברוך ה' המבקר לעולם ועד", ומחטיאין בעצלותן את הכבים: * זמן קריאת שמע וכו'. עין במשנה ברורה. ואף "דאברהם רבה" אפשר דהייז וכולין לומר, כדמובח קצת מרש"י ברכות י"א ע"ב ד"ה אי אמתה וכו' ונצריך עיון קצת למה שכתב רש"י נקא באותו עמוד ד"ה יוצר אור וכו' "אידך מאי היא" וכו', ויש לכתב ברחוק, על-כפיהם יוצר אור בנדיא אין לומר קדם הזמן הנה, אפילו לדעת השלחן ערוך שמקל בזה לקמן בסעיף ג, הני בשעת הדחק, וכל-שכן לפי מה שפסק הפניאברהם וספרים אחרים שם באפילו בשעת הדחק אין לומר, אבל עד ברכו אסור לומר קדם זה הזמן, אף אין נקא-אמתה בלי-פן מדין זה, וזה לבתחלה בנדיא אין להשהות התפלה מלהגיד עד בין יושבתי ליוצר, ואס"פ מביא יאמר ברוך ששאר ופסוקי וזמנה אחר הזמן דברי שירא, וזה זמן תפילין בבקר הוא בכדי שירא ולא קדם, בדליל סימן א' ונכשבת שאין מניחין רק טלית, מלי דבר זה כמה שיש פלגמא בין השלחן ערוך והרמב"ם בסימן יח סעיף א, אי ראשי לבקר עליו מעלות השחר ואילך, עין שם בבאור הגר"א. אף מי שמשעה דחוקה לו יכול לעית-עמה לומר ברוך שאמר ופסוקי וזמנה בלא תפילין עד יוצר אור, ובשינוי הזמן דברי שירא יניח תפילין וברוך עליהם יאמר מיוצר אור והלאה: * משירא וכו'. והענין סמיכת תפילין לתפלה, משמע מדברי הכתוב יונה ורובא כב"י והעמקתי בסעיף קטן ו' שאינו יכול לסמוך, כי אינו צדין זמן תפלה לבתחלה שהוא הגגיל החמה, אף יש לדחות, דהנהגה בזה שכתב "אבל אדם אחר שאינו חושש לגאולה לתפלה יכול לקרוא משירא", הנינו שאינו חושש להסמיכה בזמן הזמן לבתחלה, ולפי דברי רבנו יוחנן, לפי מה שבאר ה"ח והדרישה אז דבריו בסימן פט ע"ש, משמע דיוכל לסמוך. ואולם באמת דין זה מלי אי אסור מעד הדין להתפלל קדם הגגיל החמה, וזמן שירא אדם בכלל טו וברוך הסימן דין זמן תפלה משמע שמדריש קדם להתפלל לבתחלה קדם הגגיל⁽¹⁰⁾ וכל זה שלא בשעת הדחק, אבל בשעת הדחק ודאי מותר, כמו שכתב הפניאברהם בסימן פט סעיף קטן טז: * ומצוה מן המבחר וכו'. דע דהנהיגים לקרוא בנתיקין, מפר לקרוא ולהתפלל ביחידים אם אין להם מנצח⁽¹¹⁾, וגדולה מזה מוכח בפשטנה ברכות דף כב נדל לטובל וכו', עין שם, דאפילו אם אין לו תפילין בעת שהיא גסים אפילו הכי יזמנה לקרואה בזמנה סמוך למנצח, ומשנה זו אורי בנתיקין כדמסקינן במנצח שם: * כמו שעור שעה אחת. עין מגן אברהם. ועין פרי מגדים ששים בסוף דבריו וכתב, דאס"פ לפי מה דנקאמן לן דממזרי השחר עד גלות השמש הוא שעה וחמש, אנו צריכין לומר דממזרי השחר עד השער ששכיר את חברו ברחוק ד' אמות הוא בערך עשור שעה, ומשכיר עד תחלת הגגיל הוא גסים עשור שעה, ומתחלת הגגיל עד גלות היום השמש על הארץ הוא שעה, עד כאן ודבריו, עין שם. ודבריו דברי תמה הן, דהפניאברהם בעצמו לקמן בסימן פט סעיף קטן ב' ובשער מזה וכתב דכנת הרמב"ם כמה שכתב "קדם גלות השמש" ורצה לומר, קדם הגגיל החמה, פרוש, תחלת הגגיל ולא גלות כל היום השמש, וכן כתב הפניאברהם השקל שם ע"ש, ומה שכתב כאן "שעור שעה" הנינו מהני עד

באר היטב

(ב) שעות. והקא לכ"ע מניין מעלות השחר, מ"א. והמאחרים ק"ש בשביל ציצית ותפילין טועים, אלא יקרא ק"ש בזמנה בברכותיה.

משנה ברורה

א (א) זמן קריאת שמע. ובכחות קריאת שמע לפניו (ב) גסים אין לומר קדם הזמן הזה: (ב) הגגיל עמו קצת. כאכסנאי דאחי לפרכים⁽¹⁾; דאי גגיל עמו הרבה, אפילו רחוק ממנו מכירו, ואי אינו גגיל כלל, אפילו קרב לגבה אינו מכירו. ונקבע זה הזמן לקריאת שמע, אף דמקצת אנשים קמים ממשתם משעלה עמוד-השחר, וקרין בה "ויבקומך" מן התורה, דלכן בדיעבד יצא, וכדלקמן בסעיף ד', מפל מקום (ג) כיון דרבה דאינשי לא קמי עד ששכיר אחד את חברו, ועוד, מפני שקבעו פרוש ציצית בקריאת שמע דכתב בזה "וראיתם אתו", לפיכך קבעו חכמים זמנה משכיר בין תכלת ללכן, והוא הזמן דמשכיר את חברו ברחוק ארבע אמות: (ג) עד סוף. ולכתחלה אסור להתאחר עד אותו הזמן⁽²⁾ שנזמנה-אליהו בשם הירושלמי: (ד) שלש שעות. שכן דרך בני מלכים לעמוד אז, ולהכי קרינן בה צדין "ויבקומך". ומניין אלו השלש שעות זמן עמוד-השחר⁽³⁾, בן כתב הפניאברהם: ודעת הגר"א, משעת הגגיל החמה⁽⁴⁾, ויענין לבתחלה אין נקא-אמתה בזה, דכלא הכי אסור לאחר, וכנ"ל בסעיף קטן ג: (ה) שהוא רביעי היום. ואין חלוק בין זמנות הקריאת שהיום ארץ וכו' זמנות החורף שהיום קצר, חשביון היום לשיטה-עשויה שעות, (ג) ולעולם חלק רביעי מהיום הוא זמן קריאת שמע. לכך יש לזהר בימי החורף למהר לקרוא קריאת שמע, מאחר שהיום קצר ורביעי היום קצר [טז]. ובאמת בימי הקיץ צריך לזהר טפי, דדרך בני-אדם לעמוד בזמן אחד כמו בימות החורף, ואז כבר חלף ועבר קריאת שמע, דכל שהיום גדול יותר זמן קריאת שמע ממחר לבוא. (ד) וצריך לגמרה פלה בזמנה⁽⁵⁾, (ה) והמאחרים קריאת שמע בשביל ציצית או תפילין טועים⁽⁶⁾, אלא יקרא קריאת שמע בברכותיה בזמנה בלא ציצית ותפילין, וכשיהיה לו יניחם ויקרא בהם קריאת שמע או פרוש אחרת (ו) או ממזרי תהלים. ואפילו אם ספק לו שמא יעבר זמן קריאת שמע, גסים אין להקמין על טלית ותפילין, דאינו מעבד זה את זה; אבל כלא הכי, ימתין, דכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו⁽⁷⁾. ויש אנשים שמאחרים זמן קריאת שמע בשביל תפלה בצבור, וגם זה שלא כדון הוא; ועל-כפיהם יזהרו לקרוא שמע בזמנה קדם התפלה ולכוון לצאת בנחה⁽⁸⁾, וכנ"ל בסוף סימן מו במשנה ברורה, עין שם. (ז) ואין לאחר הקריאה לבית-הכנסת בשביל הזקנים המאחרים לבוא ויטעו להתפלל ביחידים, כיון שכל ידיו יעבר זמן קריאת שמע, ואין אומרים לו לאדם חטא בשביל שיוקם בדרך. ובשבת ויום-טוב מצוי מאד לעבר זמן קריאת שמע מפני כמה דברים. על-כן תחכם עיניו בראשו לקבץ מנצח ולהתפלל קדם, או על-כפיהם לקרוא שמע בזמנו קדם שיצמוד להתפלל עם הצבור, וכנ"ל בסוף סימן מו, ועין שם בבאור הגר"א ובבאור הלכה שם: (ז) שתיית מכוונים. (ח) מאד. (ט) ומבטח לו שהוא בן עולם הבא,

שער הציצית

(ב) רש"י ברכות י"א ע"ב ד"ה יוצר אור. ועין בבאור הלכה: (ג) מגן אברהם בסעיף קטן ו' בשם הרמב"ם במלכות, ע"ש: (ג) רמב"ם, וכן הספיקו כל המאחרים: (ד) פרי מגדים בסימן פט: (ה) לבוש: (ו) עין דברי-המודות: (ז) אחרונים: (ח) בית-יוסף בשם הרבנו יונה: (ט) גמרא:

הלכות קריאת שמע סימן נח

ביאורים ומוספים

סימן נח

דיני קריאת שמע וברכותיה

[משנ"ב ס"ק ב]

באקסנאי דאמי לפרקים⁽¹⁾.

(1) ובשיעור זמן זה, הביא בביה"ל (ד"ה כמו) את שיטת הפמ"ג שהוא בערך עישור שעה, דהיינו שש דקות לאחר עלות השחר. וכתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ט) שאמנם על המשך דברי הפמ"ג העיר הביה"ל, מ"מ על שיעור זה לא פקפק בדבריו. אכן, הביא המנחת יצחק שגדולי זמנינו כתבו שזמן זה הוא בין רבע שעה לחצי שעה לאחר עלות השחר. והכפ החיים (סי' יח ס"ק יח) ובספר ארץ ישראל (לגרמ"ט סי' א ס"ב אות ד) כתבו שנהגו בירושלים שהוא שעה קודם הנץ החמה. ובספר נברשת (שפיצר, מז, א) כתב שהוא 52 דקות קודם הנץ החמה. והעלת תמיד (פרי"ב) הוסיף שיש אומרים שהוא 40 דקות קודם הנץ החמה. ובשו"ת אגרות משה (אורח ח"ד סי' ו) כתב שבדק בימים בהירים שהוא בין 35 ל-40 דקות קודם נץ החמה. והגר"י קמנצקי (אמת ליעקב אור"ח עמ' כז) כתב שאינו פחות מ-36 דקות קודם הנץ ו-37 דקות הוא בגדר ספק. ודעת הגרש"ז אויערבך (ביצחק וקרא סי' יח ס"ק ט) שהוא פחות מחמישים דקות לפני הנץ החמה. ודעת הגר"ש אלישיב (ישא יוסף אור"ח סי' ד) שלא כדאי להתעטף בציצית ולהניח תפילין אלא בתוך שלושים דקות קודם הנץ החמה.

[משנ"ב ס"ק ג]

ולכתחלה אסור להתאחר עד אותו הזמן⁽²⁾.

(2) מי שאינו יכול להתפלל תפילת שמונה עשרה כוונתו, כתב השו"ע הרב (ס"ד) שראוי שיקרא קריאת שמע קודם הנץ החמה, לחוש לדעת הסוברים שעיקר זמן קריאת שמע הוא לפני הנץ. והוסיף הגרש"ז אויערבך (אש"י ישראל פ"ח הע' ה) שיתנה שאם אין זה עיקר זמנה, אין הוא אלא כקורא בתורה, ויתכוון לצאת ידי חובתו לאחר מכן כשיאמרה על סדר ברכות קריאת שמע.

[משנ"ב ס"ק ד]

ומזנין אלו השלש שעות מזמן עמוד השחר⁽³⁾, כן כתב הפנ"א אברהם; ודעת הגר"א, משעת הנץ התפלה⁽⁴⁾.

(3) וחלוקת השעות, כתב לקמן (סי' רלג ס"ק ד ובשע"צ סי' שס"ו) שלפי המג"א מחלקים את היום לשנים עשר חלקים מעלות השחר עד צאת הכוכבים, ולפי הגר"א מחלקים מהנץ החמה עד שקיעתה, וכל חלק נקרא שעה.

(4) ולהלכה לא הכריע באן בזה, אמנם, לקמן (סי' רנו ס"ק א) משמע שסתם כדעת הפוסקים שיש להחשיב את היום מעלות השחר עד צאת הכוכבים, וראה מה שכתבנו שם. ובביה"ל לעיל (סי' מז ס"ט ד"ה ויוצא בזה) כתב שאם אומר קריאת שמע של קרבנות, ומשער שהציבור יגיע לקריאת שמע בברכותיה ועדיין יהיה זמן קריאתה לפי הגר"א אבל כבר יעבור זמנה לפי המג"א, יכוון לצאת עתה ידי קריאת שמע, שהרי לדעת המג"א ודאי שחייב לעשות כן, ואף לדעת החולקים מותר לעשות כן. ובשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' כד) כתב שבכל המקומות במשגיב מוכח שדעתו נוטה כהגר"א, והרבה ראשונים סוברים כן. והגר"א בתראה הוא והסכימו עליו כל העולם שהוא גדול טובא וראוי להכריע והלכה כבתראה, ובפרט שגם הגר"ז סובר כן, ומנהג רוב המקומות שבמדינותינו רייסן וליטא ומנהג הישיבות כהגר"א והגר"ז, וכן הוא העיקר לדינא בכל הענינים, ורק יחידים היו מחמירים לעצמם כהמג"א. אמנם, במקום

אחר כתב האגרות משה (שם ח"ו סי' א) שיש להקפיד על זמן קריאת שמע של המג"א, כיון שקבלת עול מלכות שמים צריך לעשותה באופן שיהיה בלי שום פקפוק.

והחזו"א כתב (אור"ח סי' יג ס"ק ד), שהרבה נוהגים כהגר"א. ובספר ארחות רבנו (ח"א אות קסד עמ' נב) כתב בשם החזו"א שאפשר לסמוך לכתחילה על זמן הגר"א. והגר"ח קניבסקי (דעת נוטה קריאת שמע תשובה יב, טו, ובהערות שם, ובשו"ת שבסוף ספר נקיות וכבוד בתפלה תשובה קעה) כתב שהחזו"א אמר שהעיקר כהגר"א, ולכן לא יתפלל ביחידות כדי להספיק קריאת שמע בברכותיה בזמנה לפי המג"א, אלא יתפלל בציבור בזמנה לפי הגר"א. וראה מה שכתבנו לעיל סי' מז ס"ק לא. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני שבת א-ב עמ' רצט) שהחזו"א היקל כדעת הגר"א רק בשעת הדחק.

ודעת הגר"י קניבסקי (הובאה בארחות רבנו שם ודעת נוטה שם הע' 11) להקפיד על זמן קריאת שמע של המג"א מדין 'ספק דאורייתא לחומרא'. וכן כתב בשו"ת משנת רבי אהרן (אור"ח סי' ב) שודאי ראוי להחמיר לכתחילה כהמג"א [וכן הביא משמו בתשובות והנהגות ח"א סי' נז]. וכן כתב בשו"ת דברי יציב (אור"ח סי' נז) להחמיר בקריאת שמע דאורייתא כמג"א. והביא שכן נהגו להחמיר אבותיו הקדושים. ובשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ו תשובה ד) כתב שהספרדים נוטים כזמן המג"א, שכן כתב החיד"א בספרו שו"ת חיים שאל (ח"ב סי' לח אות ע), ופשטה ההוראה כן בכל המקומות למנות מעלות השחר, והוסיף שם (תשובה א) שזו דעת השו"ע.

[משנ"ב ס"ק ה]

וצריך לגמרה פלה בזמנה⁽⁵⁾. והמאחרים קריאת שמע בשביל ציצית או תפילין טועים⁽⁶⁾ וכו', דכל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו⁽⁷⁾.

(5) והקריאה המחויבת מדאורייתא, כתב הרמ"א לעיל (סי' מז ס"ט) שבפסוק ראשון ויברך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, יוצא ידי חובת קריאת שמע, וכתב המשנ"ב שם (ס"ק לא) שיש אומרים שצריך לקרוא את כל הפרשה הראשונה בתוך הזמן, אך יותר טוב שיקרא את כל השלש פרשות כדברי הפרי חדש, כדי להזכיר יציאת מצרים בתוך זמן קריאת שמע, והוסיף שהחיי אדם הסכים לדעת הפרי חדש. וראה מה שכתבנו שם.

(6) ובטעם הדבר, כתב לעיל (שם ס"ק לג) שמה שאמרו חז"ל כל הקורא קריאת שמע בלא תפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו הוא רק כשבמזיד אינו מניח, ולא כשאינו יכול להניח מחמת אונס.

(7) וכשעומד לפני סוף זמן קריאת שמע לדעת המג"א וקורא קריאת שמע, כתב הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה סי' כה אות לה והליכות שלמה תפלה פ"ו סי"ב) שאינו חייב להניח תפילין, ואינו נחשב בכך כמעיד עדות שקר כיון שרוב העולם נוהגים כזמן הגר"א, אבל אם חושש שיעבור גם הזמן לדעת הגר"א, יניח תפילין. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום טוב וחול המועד קובץ ענינים עמ' שכח אות ג) שגם אם עומד לפני סוף זמן קריאת שמע לדעת המג"א יניח תפילין, ורק אם חושש שלא יספיק להניח תפילין, יקרא או קריאת שמע גם בלי תפילין, ודעת הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון שיח תפלה עמ' תרפח) שכשאינו לו פנאי להניח תפילין ולהספיק קריאת שמע בזמן של המג"א אלא אם כן קרא קריאת שמע בלא תפילין, עדיף לסמוך על זמן קריאת שמע של הגר"א

מילואים

הלכות פְּרָבוֹת סִימָן נה

המשך מעמוד 174

[משנ"ב ס"ק מח]

בִּינן שֶׁהָם בְּבִית אֶתְדֶּרֶךְ⁶⁰ וכו', וְיֵשׁ מַחְמִירִין אֶפְלוּ בְּרֹאֲיִן⁶¹.

60) וכשמתפללים במקום פתוח כרחובה של עיר וכדו', כתב בשו"ת משנה שכיר (לג"ש טייטל ח"א סי' יב) שכל ששומעים זה את זה מצטרפים, ואפילו במרחק גדול, ובתנאי שלא תפסיק ביניהם רשות אחרת ואפילו שביל של יחיד, וכמו שמבואר בשו"ע לקמן (סי' קצה ס"א) לענין צירוף לזימון. ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' מד) כתב שמלבד זה כדי להצטרף צריך גם שיראו אלו את אלו, כיון שאינם נחשבים כנמצאים בבית אחד.

61) בביה"ל (ד"ה ולחוץ) כתב שלכתחילה יותר טוב להחמיר בזה, ובמשנ"ב להלן (ס"ק נו) כתב שבמקום הדחק אפשר שיש להקל.

[משנ"ב ס"ק מט]

הִיו תִּשְׁעָה בְּבֵית אֶתְדֶּרֶךְ בִּסְפָה, יֵשׁ אוֹמְרִים דְּמַצְטָרֶף⁶².

62) היא שיטת מהריק"ש כמו שציין בשעה"צ (ס"ק מט), ומקור דבריו מהרמ"א לקמן (סי' רעג ס"א) לענין קידוש במקום סעודה, ושם ביאר המשנ"ב (ס"ק ה) שהוא דוקא אם הסוכה בתוך הבית, ואף על פי שיש

הלכות פְּרָבוֹת סִימָן נה נו

המשך מעמוד פט

ונשמר שלא להרים את קולו כדי שלא יענו אחריו.

ומטעם זה כתב בשו"ת בנין ציון (שם) שאם אחד אומר קדיש בקול רם, אסור לאחרים לומר עמו קדיש בלחש, שנראה כשקר בפייה, שהרי אומרים לציבור 'ואמרו אמן' והציבור לא שומע אותם, וכן כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' יד) שלכתחילה יש להזהר בזה. מאידך, הכף החיים (סי' נה ס"ק לב) כתב ששמעם בפתח הדבר (סי' קצה ס"ק ב) שיכול אחד לומר קדיש בקול והשאר בלחש, שכיון שאחד אומר בקול, עניית האמן של הקהל עולה עבור הקדיש של כולם, והביא הכף החיים ראיה לכך מדברי הרמ"א לקמן (סי' קל ס"א) שעניית אמן של הציבור על ברכת כהנים עולה עבור ברכת כהנים ועבור אמירת 'רבונו של עולם' של הציבור. וכן כתב בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ה סי' כג), וכן נהג הגרש"ז איערבך (הליכות שלמה תפלה פי"ח סכ"ה ובדבר הלכה אות לא) שלפעמים בשעה שהאבלים אמרו קדיש בקול היה אומר עמם בלחש.

ישראל מהדרי"ב בסוף הספר תשובה (ג) ובשו"ת אז נדברו (ח"ט תשובה מא). וכן לענין מי שעומד בתפילת שמונה עשרה ושומע קדיש, כתב במשנ"ב לקמן (סי' קד ס"ק כו) שישתוק ויקשיב לש"ץ שאומר 'יהא שמיה רבא', ומשמע שהש"ץ אומר בקול, אלא שאין אומר בקול רם כמו את כל הקדיש.

[משנ"ב שם]

אֶתְרֶךְ יִתְחַל "יִתְרֶךְ" וכו', בְּקוֹל רָם¹¹.

11) וטעם אמירת הקדיש בקול רם, כתב לקמן (סי' קלט ס"ק כד) לענין אמירת 'ברכו' בקול רם, שאם אומר בלחש עבור מי אומר, ולחש נקרא כל שאין עשרה ששומעים וכדין כל דבר שבקדושה שצריך עשרה, והוסיף, שהמג"א (שם ס"ק י) כתב שטעם זה יש להזהר שגם את הקדיש יאמר בקול. ובשו"ת בנין ציון (סי' קכב) כתב, שאם אומר בלחשה והציבור לא עונה אחריו, אין באמירתו סיבה לקידוש שם שמים, ואף נראה כשקר בליבו, שבפי אומר לציבור קדיש את שם ה',

הלכות קריאת שמע סִימָן נח

המשך מעמוד 180

הרמ"ה שיאמר עד 'העונה לעמו ישראל בעת שועם אליו', ושם ימתין. ואם מסופק אם יספיק לקרוא קריאת שמע בברכותיה לפני סוף זמנה, כתב בהגהות רעק"א (על המג"א ס"ק טז) שבקריאת שמע שקורא קודם התפילה יתנה שמכוון לצאת בה רק אם לא יספיק לקרוא בזמנה עם ברכותיה, אבל אם יספיק לא יצא בקריאת שמע זו, ואף שבמשנ"ב כאן לא הביא תנאי זה, אך בשעה"צ לקמן (סי' רל"ה ס"ק ט) כתב שמועיל תנאי זה בקריאת שמע של הלילה [וראה מה שכתבנו שם]. וכן לענין ספירת העומר בבין השמשות, כתב לקמן (סי' תפט ס"ק טז) שמועיל תנאי, וכן כתב לעיל (סי' לא ס"ק ח) לענין הנחת תפילין בחול המועד. ותנאי זה, כתב בסידור הגר"א (דיני קריאת שמע אות ז) בשם הגר"י

ולהניח תפילין תחילה ולקרא קריאת שמע עם תפילין, כדי שלא יהיה כאילו מעיד עדות שקר בעצמו. וראה מה שכתבנו לעיל סי' מז ס"ק לא.

[משנ"ב ס"ק ה]

יִתְהַרְרֵי לְקִרְוֹת שְׁמֵע בְּזִמְנָה קִדְם הַתְּפִלָּה וְלִכְנוֹן לְצֵאת כְּנֶה⁸.

8) ואם סוף זמן קריאת שמע סמוך לזמן תפילת הציבור, כתב בשו"ת בנין עולם (או"ח סי' ד) שיקדים להתפלל בסדר עד אחרי קריאת שמע, וימתין ב'שירה חדשה' עד שהציבור יגיעו לשם, ויתפלל שמונה עשרה עם הציבור. וכן משמע במשנ"ב לקמן (סי' קיב ס"ק ד), אלא שכתב שימתין אחרי 'ה' אלקיכם אמת', ובשעה"צ שם (ס"ק ג) כתב בשם

הלכות קריאת שמע סימן נח

(ט) שעור שעה (ז) אחת קדם שיעלה כל גוף השמש על הארץ (מיומתי פ"א): **ב** "אם לא קרא אותה קדם הגן החמה יש לו (י) להקדים לקרותה (ג) (יא) במהרה כל מה שיוכל: **ג** *ומי שהוא (ז) (יב) אנוס, כגון שהיה (יג) משקים לצאת לדרך במקום גדודי חיה ולסטים, שלא יוכל לעמוד ולא לבנון אפלו פרשה ראשונה ואפלו *עד [על] לבקף, 'או שפני השירא (קראבאנא בלע"ו) הולכים מהרה ולא ימתינו לו (יד) קלל, (טו) יכול (טז) לקרותה עם ברכותיה משעלה עמוד-השחר, דכין שעלה עמוד-השחר שפיר קרינו בה 'ובקומף, "וגם שפיר מקרי (יז) 'יוצר (ה) אור'. אבל אם אינו במקום גדודי חיה ולסטים, וגם אין בני השירא נחפזים בל-כף, אפלו יוצא לדרך אחר שעלה עמוד-השחר אינו קורא עד שיגיע זמנה: **ד** אם קרא *משעלה (יח) עמוד-השחר אף-על-פי שלא היה אנוס, (יט) יצא (י) בדיעבד: ואם קרא

באר היטב

וכשיהיה לו ציצית ותפלין יניחם ויקרא בהם ק"ש או פרשה אחת או מזמור תהלים, בלבוש, וכתב ע"ת ודקא: אם יעבר זמן ק"ש אז לא ימתין על טלית ותפלין שאינו מעכב זו את זו, אבל בלא"ה ימתין, דכל הקורא ק"ש בלא תפלין כאלו מעיד עדות שקר בעצמו: (ז) אחת. ויש גורסין כמו שעור שעה אחת, וכן עקר, פ"ח ומנחת-כהן עמ"א: (ג) במהרה. מכאן תוכחת מגלה לבני אשכנז שמאחרים מאד ק"ש: (ד) אנוס. וה"ה כשיש קבורת מת בעיר או מילה או יום ערבה דמפשי ברמין, יוכל לקרותה משעלה ע"ה"ש, הר"ם מ"א: (ה) אור. ומ"א העלה דא"ל יוצר אור כ"כ בהשקפה עד שיפיר עכ"פ בין תחלת ללכו ע"ש: (י) בדיעבד. ודקא באקראי בעלמא, אבל אם נגיל לעשות כן לא

משנה ברורה

ולא יזק כל אותו היום: (ט) שעור שעה. ויש גורסין "עשור שעה". ועין בבאור הגר"א שכתב שצריך לומר "שליש עשור שעה", ועין בבאור הלכה: **ב** (י) להקדים. דוריון מקדימין למעלות¹². ומכל מקום אין צריך להתפלל עבור זה ביחוד¹³ או לקרות בלא תפלין. ועין בסוף סימן מו במשנה ברורה¹⁴: (יא) במהרה. מכאן תוכחת מגלה לבני אשכנז שמאחרים מאד קריאת שמע, ואמר חז"ל: אלמלא לא נברא העולם אלא בשביל קבלת מלכות שמים, די. ועין לקמן בסימן פט, במשנה ברורה סעיף-קטן כב, הנכון למנוע מלשחות השיי ואפסע בבקר קדם התפלה באספת חברים, עין שם: **ג** (יב) אנוס. והוא הדין (י) כשיש קבורת מת בעיר או מילה, או יום ערבה דמפשי ברמין, וצריך להקדים את עצמו, יכול לקרותה משעלה עמוד-השחר: (יג) משקים. פירוש, שאין לו פנאי להתמתין ולהתעכב עד הזמן "משירא", כגון שצריך לצאת לדרך והוא הדין שאר עניינים היוצא בהן שאין לו פנאי¹⁵, כדאייתא בטור: (יד) קלל. אם ירצה לקרות באמצע הדרך, ימיר דומן הליכתו עם השירא או בכל היוצא בהן ימשך עד סוף זמן קריאת שמע: (טו) יכול וכו'. וגם (יז) יש לו להתפלל בביתו אחר קריאת שמע וברכותיה: (טז) לקרותה. וניתן תפלין¹⁶, (יח) ולא יברך עליהם קדם שיגיע הזמן דמשירא את חברו ברחוק ארבע אמות ויברכו¹⁷, וכו'. בסימן לו: (יז) 'יוצר אור'. והטעם אברהם ויפרי-מגדים פסקו דאין לומר 'יוצר אור' בל-כף בהשקפה עד שיפיר בין תחלת ללכו, והוא הזמן דעד שיראה חברו ברחוק ד' אמות הנוצר לעיל, גם בבאור הגר"א מצדד בהמגן אברהם, ובלאו הכי צריך לכתחלה להמתין אם יוכל מחמת מצות תפלין וכו': **ד** (יח) עמוד-השחר. יש אומרים דעמוד-השחר הוא מעט קדם שהאיר פני המזרח, ויש אומרים דעמוד-השחר נקרא משהאיר פני המזרח, ועין בבאור הלכה, וזה הזמן הוא קדם הזמן דמשירא את חברו¹⁸ הנוצר לעיל בסעיף א: (יט) יצא. דמקצת אנשים קמים באתו הזמן

באר הגולה

ה רבנו יונה שם
ו שם בקמרא ח'
לפרוש הר"ף
והרמב"ם פסק
מלכות קריאת שמע
והרשב"א ז רבנו
יונה ח הרשב"א
ט הר"ף והרמב"ם
שם

שהוא רביע היום, ואין חלוק בין ימות הקצץ שהיום ארוך או ימות החורף שהיום קצר תשיבין היום לייב שעות ותכלה לייב שעות, ותכל רביע מהיום הוא ג' שעות של זמן ק"ש, ונבחר המאחרים בקצץ מלקוח ק"ש, אם קראו קדם גלות ג' שעות דהני קדם שעבר רביע היום יוצאין ירי חובת ק"ש ע"ש, ועין בשו"ת נ"ב ס"י ג שאין לאחר הקריאה בבהכ"ז בשביל הנוקנים המאחרים לבוא ויזכרו להתפלל בחדרי, כיון שעיינו יעבר זמן קצץ ואין אומרים לאדם חטא בו ע"ש:

אמ"א העלה דא"ל יוצר אור כ"כ בהשקפה עד שיפיר עכ"פ בין תחלת ללכו ע"ש: (י) בדיעבד. ודקא באקראי בעלמא, אבל אם נגיל לעשות כן לא

באור הלכה

עלות כל גוף השמש, ועוד, ולדבריו נהיה פסחין לומר דגן הספה נקרא אפלו קדם שמתחלת לזרוח על העולם, כי אנו רואין בחוש שחמש שעה אחר עלות השחר, והוא י"ב מינוט, צדון אין נגר וזרחת השמש כלל. וקצין זה ראיתי גס"ס באש"ל אברהם בסימן זה שכתב בשם תשובת בית-דוד, ומשפט גס"ס מלשונו דגן הספה נקרא מעת שמתחלת השמש לצאת ממקומה, או שאינו נראה ולא נודע לנו צדדו, ולא משמע כן במשנה ברורה רבנו יונה שכתב בפירוש דגן הספה היא השעה שמתחלת הספה לזרוע בראשי הסרים, וכן מוחספות בנכות ט' ע"ב ד"ה לקריאת שמע בנתיקין, שהקשה דמהיהא דברכת ששענה שהספה וזרחת היו נצוצות יוצאין הימנה והיו יודעין הכל שהגיע זמן קריאת שמע מוכח דזמן קריאת שמע הוא אחר הגן, וכמו שכתב הרא"ש, עין שם, משפט גס"ס דגן הספה הוא משעה שהספה מתחיל להתנוצץ על העולם, לא משעה שהמתחלת לצאת ממקומה, ואשר"ן יש עוד זמן תפס בין שיעת התוספות לשיעור רבנו הנזכר, ולא משמע כן, כדמזכיר בדבריהם דהנפקא-מנה הוא רק כ"שיש "בזמרי" אם הספה הוא למקרה עם הגן או להתחיל לקרותה עם הגן, אבל בעצם הגן לא נחלק. ועוד, בנתיקין גופא מוכח שלא רצו לקרות שמע וברכותיה משפיר את חברו והוא המתחיל זמן קריאת שמע, כדי שלא יהיה הפסק הרבה אחר הקריאה ולא יהיו יכולין לסמוך גאלה לתפלה, כמו שכתב הפלמידי-רבניו והוא בבית-יוסף, וליטשה זו הסכים התוספות והרא"ש והשלחן ערוך, כמו שכתב הגר"א, וכי עשור שעה דהוא ערך ששה מינוטין הוא זמן הסבה לקריאת שמע וברכות: וגם הפרי-מגדים בעצמו כתב לכסוף דדבר זה אינו ברור בידו. והנה מכל מה שהערכנו נראה לעין דגן הספה נקרא מעת ששחר תחלת וזרחתה על העולם, וכמו שהעמקנו בפנים בשם פלמידי-רבניו והנפקא-מנה דהיי"ט. ונאמא נראה לי ברור וכוונת הסג"ל אברהם שכתב: ולי נראה דלענין הדין וכו', גס"ס כמו שכתבנו, ורצונו לומר דפשיטא דלשון דגן הספה מוכח דגמר קריאת שמע וברכותיה הוא עם הנקרה ראשונה מהספה שמתחלת לקרוא על העולם, ומה לי אם אחר כך נמשך מעת התחלת הגן עד עלות כל גוף השמש שעה או עשור שעה. וגם הגר"א כתב בספרו שנות-אלהו ובבאור בסימן זה ששעות סופר הוא מה שכתב: שעור שעה אחת, וצריך לומר: שלישי עשור שעה, ועין בהקדמת באורי ובספר דפשי"אליעזר טעם ומקור לדבריו, עין שם, שמוכח גס"ס לדבריו דגן הספה היא הנקרה הראשונה מהספה שמתחלת להתנוצץ על העולם, וכוונת ראיתי שפסגנו שטוחין בן כהנים הטההין בנתיקין, וכן מוכח לדעת בספר מגן-אברהם בשלטי-הגבורים סוף סעיף-קטן ד. ובספר תפארת-ישראל ראיתי שכתב דגן הספה הוא י' מינוט

קדם עלות כל גוף השמש על הארץ, ולא באר טעמו ומקורו, ואולי טעה"סופר הוא וצריך לומר י' מינוט דהוא עשור שעה. אחר-כך מצינו בן בטרנה בירושלמי פרק קמא דברכות שגן הספה הוא העת שהספה מתחלת לזרוח על ראשי הסרים, פלמידי-רבניו והנפקא-מנה: מכל אלה מוכח להדיא שהדין כמו שכתבנו למעלה: * ומי שהוא אנוס. עין במשנה ברורה בשם מגן-אברהם, ועם ברכותיה קאמר דויאמר דאנן. וצריך לעין לענין תפלין אף יניחם או קדם זמן תחלת ודלעיל בסימן לו: ואינו דומה למה שהעמקנו בסעיף-קטן טו בשם הפרי-מגדים, דהלא הפרי-מגדים קאי על השכים לצאת לדרך המבאר בשלחן-ערוך, ושם הקלו חז"ל להניח קדם הזמן ולמשמשן כשיגיע הזמן ולברך עליהם, ודלעיל בסימן לו סעיף ג, מה שאין בן האר: ויותר טוב שיעשה כמו שכתבתי מקדם בסוף דבור הסתחיל "זמן קריאת שמע" לענין מי שהשעה דחוקה לו, עין שם: * עד 'על לבקף. עין מגן-אברהם מה שהקשה ומתקן בזה, ועין לקמן בסימן פט סעיף ח בהג"ה, ובכבוש נזכר גס"ס פסוק אחר וצריך עיון, וכפי הנראה שהגר"א בן שם קנה, * משעלה עמוד-השחר. בדברי מגן-אברהם לקמן בסימן פט סעיף-קטן ח והפרי-מגדים וספרי-השם הוא קדם שהאיר פני המזרח, ובאליה רבה שם ראיתי שהוא חולק על המגן-אברהם וסובר דעמוד-השחר נקרא משהאיר פני מזרח ולא קדם, ועכשו מצינו דלא ויחידהא הוא בזה, כי גם הגר"א בספר שנות-אלהו בברכות פרק א על הששנה דעד שיעלה עמוד-השחר כתב כן דעמוד-השחר הוא האיר פני המזרח, וכן כתב שם גס"ס בדבור הסתחיל נכסין, דעמוד-השחר הוא משהאיר פני המזרח, עין שם, וכן בספר מטה-יהודא גס"ס דעתו כן.

שער הציון

(י) מגן-אברהם. ועין בבאור הלכה: (יא) אליה רבה: (יב) פרי-מגדים:

שהלוש בדו של ארבע כנפות בלא ציצית בשבת אינו מבטל מצות עשה יתכן שמותר גם כאן, כיון שלא מוטל עליו חיוב הטלת ציצית. ומסיק שכיון שדרכו ללבוש מלבוש זה תמיד, מותר לכוון לשם מצוה, והרי הוא כמו שעושה מצוה רק במחשבה שאין בכך פגיעה בכבוד המה. ומטעם זה העיר (ש"ת מנחת שלמה שם סי' א ד"ה וכמו כן, והליכות שלמה תפלה מלואים סי' א) לענות הישן בלילה עם הציצית, שמיד כשעלה עמוד השחר והגיע זמן ציצית אם לא נזכר לכוון מיד לשם מצות ציצית, יעבור בכל רגע על מצות עשה של ציצית [והקובץ שעורים (כתבוטב) אות רב] הסתפק בעצם הדין, אם כשלא כיוון למצות ציצית נחשב שביטל מצות עשה]. עוד הסתפק שם, שלפי זה הוישב בסוכה ללא כוונה למצוה, לכאורה יש לומר שנחשב כאוכל